

מות משה ומעלותיו המיוחדות של משה

מקורות הלימוד והתוכן העיקרי של כל חלק

- פרק ל"ב מח-נב:** ה' מצִנֶּה אֶת מֹשֶׁה לַעֲלוֹת לְהָר נֹבֹ, לְרֹאשׁ אֶת הָאָרֶץ וְלָמוֹת.
פרק ל"ד א-ד: מֹשֶׁה מְקַיֵּם אֶת צִוּי ה' וְעוֹלָה לְרֹאשׁ הָר נֹבֹ, וְה' מֵרָאֶה לוֹ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
ה-ט: תֵּאוֹר מוֹת מֹשֶׁה וְקִבּוּרָתוֹ וְהָאֵבֶל שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל מוֹתוֹ, וְכִנְיִסַת יְהוֹשֻׁעַ כְּמִנְהִיג שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל.
י-יב: מַעֲלוֹתָיו הַיְּחִידוּת שֶׁל מֹשֶׁה בְּיַחַס לְכָל נְבִיא אַחֵר וְסִכּוּם פְּעִילוֹתוֹ בְּהִנְהָגַת הָעָם.

דברים פרק ל"ד - שאלות חזרה ותשובות

מתוך האתר ללמוד וללמד: **בסיומם של הלימודים במערכת החינוך, אנו רואים חשיבות רבה לעסוק בסיום וסגירה של מעגלים בתנ"ך כאשר אחד המרכזיים בהם הוא מעגל החומש. חמשת חומשי תורה מסתיימים ערב הכניסה לארץ, עם מותו של משה בעבר הירדן.**

במקרים רבים לא יוצא ללמד את פרק מותו של משה בשל הנסיבות והלחצים, אולם דמותו של משה כל כך חשובה שהחלטנו לייחד לכך למידה בפני עצמה. אנו ממליצים למורים להרחיב ולהביא בפני התלמידים גם משהו ממדרשי חז"ל המתארים את יום מותו של משה, כל אחד לפי בחירתו.

המורים מתבקשים לפנות זמן וללמד את השיעור בצורה מכובדת כראוי לדמותו של משה רבינו. (יתכן כי ז' אדר יכול להיות הזדמנות טובה ללימוד הזה, גם אם נמצאים באמצע תכנית הלימודים ביחידות אחרות).

74. בשני מקומות בספר **דברים** מסופר על אירועים הקשורים לעלייתו של משה רבנו להר נבו (=הר העֶבְרִים) ולמותו;

(1 פרק ל"ב, פסוקים מח-נב. 2) פרק ל"ד, פסוקים א-ח.

א. כתוב בקצרה מה כתוב לגבי עלייתו של משה להר העֶבְרִים בכל אחד ממקורות אלו. {התוכן כתוב למעלה.}

ב. מהו ההבדל העיקרי בין המסופר בספר דברים, פרק ל"ב למתואר בפרק ל"ד בעניין מותו של משה?

{ בפרק ל"ב כתוב הצייוו של ה' למשה לעלות להר העֶבְרִים, ובפרק ל"ד מתואר הקיום של ציווי זה. }

ג. מה כתוב בתורה בין ציווי ה' למשה לעלות להר העֶבְרִים לבין תיאור הביצוע של הצייווי? מה דבר זה מלמד על

אישיותו של משה? {אחרי הצייווי למשה לעלות להר נבו מתוארות בפרק ל"ג הברכות שמשה ברח את שבטי

ישראל לפני מותו. דבר זה מעיד על אהבתו של משה לישראל ועל רצונו לברכם לפני מותו. }

ד. בטבלה שלפניך מובאים הפסוקים בפרק ל"ב ובפרק ל"ד הקשורים לעליית משה להר העֶבְרִים.

דברים, פרק ל"ב (הצייווי)	דברים, פרק ל"ד (הביצוע)
מח) וַיִּדְבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר:	א) וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעֶרְבַת מוֹאָב אֶל הָר נֹבֹ רֹאשׁ הַפָּסְגָה אֲשֶׁר
מט) עָלָה אֶל הָר הָעֵבְרִים הַזֶּה הָר נֹבֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרֵחוֹ וּרְאָה אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן	ב) וְאֵת כָּל נִפְתָּלִי וְאֵת אֶרֶץ אֶפְרַיִם וְכַמֶּנֶשׁ וְאֵת כָּל אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיָּם הָאֲחֵרֹן:
נ) וּמֵת בְּהָר אֲשֶׁר אֵתָּה עָלָה שָׁמָּה וְהֶאֱסֹף אֶל עַמִּינָד בֶּאֱשֶׁר מֵת אַחֲרָיו אַחִינֹחַ בְּהָר הַהוּא וַיֶּאֱסֹף אֶל עַמִּיו:	ג) וְאֵת הַנֶּגֶב וְאֵת הַכִּפָּר בִּקְעַת יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים עַד צֹעַר:
נא) עַל אֲשֶׁר מַעֲלָתָם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִי מְרִיבַת קֹדֶשׁ מִדְבָּר צֹן עַל אֲשֶׁר לֹא קִדְשְׁתָּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:	ד) וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזֶרַעְךָ אֶתְנֶנָּה הָרְאִיתִךָ בְּעֵינֶיךָ וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר:
נב) כִּי מִנֵּיִךְ תִּרְאָה אֶת הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:	ה) וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד ה' בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל פִּי ה':
	ו) וַיִּקְבֹּר אוֹתוֹ בְּגִי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוֹל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
	ז) וּמֹשֶׁה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמָוֶתוֹ לֹא כָהָתָה עֵינָיו וְלֹא נָס לַחֹה:

(1) ציין שלושה פרטים שהוסיף הכתוב בפרק ל"ד על דברי ה' למשה בפרק ל"ב.

{פרטים בפרק ל"ד שנוספו על הנאמר בפרק ל"ב: (1) פירוט כל המקומות שה' הראה למשה (לא רק הגדרה כללית של "ארץ כנען" כמו בפרק ל"ב אלא ציון שמות הנחלות, האזורים והמקומות המרכזיים שמשה ראה מהר נבו). (2) הזכרת שבועת ה' לאבות לתת לזרעם את ארץ ישראל. (3) תיאור מותו של משה, על פי ה'. (4) תיאור קבורתו של משה בידי ה'. (5) ציון המקום הכללי שבו נקבר משה "בְּגִי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוֹל בֵּית פְּעוֹר". (6) ציון העובדה שאיש לא ידע את מקום קבורתו המדויק של משה. (7) הגיל של משה במותו מאה ועשרים שנה. (8) מצבו הגופני הטוב של משה בזקנותו ש"לא כִּהְתָּה עֵינֹו וְלֹא נָס לַחֹה".}

(2) ציין פרט אחד הכתוב בפרק ל"ב שאינו נזכר בפרק ל"ד.

{הסיבה שמשה לא נכנס לארץ (חטא מי מריבה) כתובה בפרק ל"ב ואינה נזכרת בפרק ל"ד.}

ה. [5 יח"ל] גם בספר במדבר, פרק כ"ז, פסוקים יב-יד מסופר על אירוע הקשור לעליית משה רבנו להר העברים ולמותו.

(1) לאיזה מהמקורות בספר דברים (פרק ל"ב, פסוקים מח-נב או פרק ל"ד, פסוקים א-ח) דומה הכתוב בפסוקים אלו בספר במדבר, פרק כ"ז? נמק תשובתך.

{בבמדבר, כ"ז כתוב ציווי של ה' למשה לעלות להר העברים ולמות, והדבר דומה למתואר בדברים, ל"ב.}

(2) רמב"ן (לבמדבר כ"ז, יב): "עלה אל הר העברים הזה, שם הקר הזה הר נבו, כאשר פרש בסדר האזינו ובזאת הברכה (דברים ל"ב, מט; ל"ד, א), אבל יקראו אותו 'הר העברים', מפני שהוא על מעברות הירדן ומשם יעברו אל ארץ כנען, כאשר אמר שם: "אשר על פני ירחו", ושם עברו את הירדן, כמו שנאמר: "והעם עלו מן הירדן... ויחנו בגלגל בקצה מזרח ירחו" (יהושע ד', יט)... ואיננה מצוה שיצונו הקב"ה לעשות כן עתה, שאם כן יהיה מתחייב לעלות שם מיד, אבל טעמו (פירושו): תעלה אל הר העברים וראית את הארץ, כי בעבור שצונו: "לאלה תחלק הארץ" (במדבר כ"ו, ג), הודיעו כי לא על ידך תחלק, כי אתה תעלה לראש הר העברים טרם שייסעו ישאל מארץ מואב ותמות בו, ולא יגיע מן הארץ לבד הראיה. וכן "סח לך את הושע" (פס' יח), בבוא יומך תקח את הושע. והשלים הכתוב לספר כי עשה כן משה בלב שלם (פס' כב), והיא העשיה אשר יזכיר בעת פטירת משה (דברים ל"א, ז), כאשר אמרו השיכה הוא והושע בן נון".

לפי רמב"ן, מהו ההבדל בין ציווי ה' למשה לעלות להר העברים הכתוב בספר במדבר, פרק כ"ז לבין ציווי ה' בעניין זה הכתוב בספר דברים, פרק ל"ב? {רמב"ן מסביר שבספר במדבר, פרק כ"ז ה' רק מודיע למשה כי בעתיד הוא יצטרך לעלות להר העברים וכי הוא לא יעבור לארץ כנען ולא יחלק אותה לבני ישראל, ואילו בדברים, פרק ל"ב ה' מצוה את משה לעלות עכשיו להר העברים.}

המקורות בתורה העוסקים בעליית משה להר העברים ובמותו של משה		
במדבר, פרק כ"ז	דברים, פרק ל"ב	דברים, פרק ל"ד
הודעה למשה שבעתיד הוא יעלה להר העברים ולא ייכנס לארץ	ציווי למשה לעלות עכשיו להר העברים, לראות את הארץ ולמות	תיאור מימוש הציווי: עליית משה להר העברים ומות משה

.75

76. בספר דברים, פרק ל"ד, פסוקים א-ד מתוארים המקומות שראה משה מפסגת הר נבו.

"וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעֶרְבַת מוֹאָב אֶל הָר נָבו... וַיֵּרָאֵהוּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ אֶת הַגִּלְעָד עַד דָּן" (פסוק א).

א. רש"י: "אֶת כָּל הָאָרֶץ" - הָרָאֵהוּ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁלְתָּהּ וְהִמְצִיקוּן הַעֲתִידִים לְהִיטֵן מִצִּיקוֹן לָהּ."

(1) לפי רש"י, מהו הדבר שה' הָרָאֵה לְמֹשֶׁה מִפְּסַגַּת הָר נָבו, וְלָשֵׁם מִה ה' הָרָאֵה לְמֹשֶׁה דָּבָר זֶה?

{רש"י מפרש שמדובר כאן על **רָאֵה נְבוֹאִית-רוּחִינִית**. רש"י מפרש את המקומות הנזכרים בפסוקים א-ג

בדרך דרש. ה' הראה למשה את **ההיסטוריה העתידית** של מה שיקרה לעם ישראל כאשר העם ישב בארץ

ישראל; הן את התקופות הטובות והן את ימי הפורענות (**ולא את הגיאוגרפיה של הארץ**). ה' הראה למשה

מקומות אלו, בכדי שלאחר פטירתו משה יאמר לאבות שה' קיים את שבועתו לתת לזרעם את הארץ.}

(2) ציין **שלושה** רמזים למאורעות שיתרחשו אחרי מות משה שמוצא רש"י בפסוקים אלה.

{לשון רש"י: "1) הָרָאֵהוּ בְּנֵי דָן עֹבְדֵי עֲבֹדָה זָרָה (שופטים, י"ח, לב), 2) וְהָרָאֵהוּ שְׁמִשׁוֹן שְׁעֵתִיד לְצֵאת מִדָּן

לְמוֹשִׁיעַ. 3) הָרָאֵהוּ דְּבוּרָה וּבִרְכָּה נְלַחֲמִים עִם סִיסְרָא וְחִילוֹתָיו, 4) וְהָרָאֵהוּ יְהוֹשֻׁעַ שֶׁבָּא מֵאֶפְרַיִם נֶלְחָם עִם

מִלְכֵי כְנָעַן, 5) וְגִדְעוֹן שֶׁבָּא מִמְּנַשֶּׁה נֶלְחָם עִם מִדְּיָן וְעַמְלֶק, 6) וְהָרָאֵהוּ מַלְכוּת בֵּית דָּוִד וְנִצְחוֹנָם. 7) הָרָאֵהוּ

שְׁלֹמֹה יוֹצֵק כָּלִי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. הָרָאֵהוּ הַקֶּב"ה כָּל הַמַּאֲרָעוֹת שְׁעֵתִידִין לְאָרֶץ לְיִשְׂרָאֵל עַד שְׁיָחִיו הַמֵּתִים".}

ב. רמב"ן: "... וְהַכֵּלֵל, שֶׁהָרָאֵהוּ כָּל נִחְלַת יִשְׂרָאֵל, דְּכִתִּיב: "זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי" וְגו' (פס' ד). וְלִרְבּוּתֵינוּ בְּסִפְרֵי

מִדְרָשִׁים בְּמִקְוֵמוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר יִזְכִּיר בְּכַתּוּב. וְטַעַם הַמַּרְאָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הָרָאֵהוּ, בְּעֵבוֹר שְׁהִיְתָה הָאָרֶץ מְלֵאָה כָּל

טוֹב, צָבִי (טובה) לְכָל הָאֲרָצוֹת, וּמֵאֲשֶׁר [=וכיוון ש]הָיָה גָלוּי לְפָנָיו רַב הָאֲהָבָה שֶׁהָיָה מֹשֶׁה רַבּוֹ אוֹהֵב אֶת

יִשְׂרָאֵל, שֶׁמָּחוּ בְּרָבוֹת הַטּוֹבָה בְּרָאוֹת עֵינָיו".}

(1) לפי הרמב"ן, מהו הדבר שה' הָרָאֵה לְמֹשֶׁה מִפְּסַגַּת הָר נָבו, וְלָשֵׁם מִה ה' הָרָאֵה לְמֹשֶׁה דְּבָרִים אֵלֶּה?

{רמב"ן מפרש את המקומות הנזכרים בפסוקים א-ג בדרך הפשט, ומסביר שמפסגת הר נבו ה' הראה למשה

את **רָאֵה גִיאוגְרַפִּית-פִּיזִית** של ארץ ישראל (ולכן משה היה צריך לעלות למקום גבוה בכדי לראות את כל

ארץ ישראל). רמב"ן מבאר שה' הראה למשה את כל המקומות בארץ בכדי לְשַׁמַּח אֶת מֹשֶׁה שִׁירָאֵה בְּעֵינָיו

את הטוב שה' עתיד לתת לעם ישראל שמושה רבנו כל כך אֶהָבָם (למרות שהוא בעצמו לא ייכנס לארץ).}

(2) לפי הרמב"ן, מהי מעלת משה הנלמדת מכך? {מעלת משה הנלמדת מכך היא היכולת שלו לשמוח בשמחתם

של ישראל, לפרגן להם ולא לקנא בהם על כניסתם לארץ שהוא לא ייכנס אליה.}

(3) מהו **ההבדל העקרוני** בין רש"י לרמב"ן בפירוש המראה?

{יש שני הבדלים עקרוניים בין רש"י לרמב"ן בהבנת משמעות המראה: 1) לפי רש"י: משה ראה את תמונת

ההיסטוריה (המדינית-חברתית) של עם ישראל. לפי רמב"ן: משה ראה את טיבה (הפיזי) של הארץ.

2) לפי רש"י: משה ראה דברים שְׁיִקְרוּ בְּעֵתִיד. לפי רמב"ן: משה ראה דבר שקיים בהווה.}

ג. [5 יח"ל] ספורנו (לפס' ד): "הָרָאֵהוּ בְּעֵינָיו". לְמַעַן תִּבְרַכְנָה: 'וְנִשְׁמָה לֹא תַעֲבֹר'. כְּדִי שֶׁלֹא תִגִּיעַנָה בְּרִכְתְּךָ בְּאֶפֶן

שֶׁלֹא תִחַרֵּב בְּסוֹף, כְּמוֹ שֶׁכָּבֹד נִגְזַר עֲלֵיהֶם לְכַשְׁתָּתְמֵלֵא סְאָתָם".}

לפי ספורנו, מהי הסיבה שה' הראה למשה את ארץ ישראל, ומדוע ה' לא אֶפְשֶׁר לְמֹשֶׁה לְעֵבוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן?

{ה' הראה למשה את ארץ ישראל בכדי שמושה יברך את הארץ (אליה הוא בעצמו לא ייכנס). ה' לא אֶפְשֶׁר לְמֹשֶׁה

להיכנס לארץ בכדי שברכתו של משה תהיה מוגבלת. אם משה היה מברך את הארץ בשהותו בתוכה הדבר היה

מונע אפשרות שעם ישראל ייענש וְיִגָּלָה מֵהָאָרֶץ, וְהָיָה רָצָה שֶׁתִּהְיֶה אִפְשָׁרוֹת לְהַעֲנִישׁ אֶת הָעָם בְּגִלוּת.}

לאחר שעמדנו על המראה שרואה משה, כדאי להתעכב על המילים האחרונות: "הָרָאִיתִיךָ בְּעֵינַיִךְ וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר".

בספר במדבר כשה' מבשר למשה על מותו הקרב אנו לא שומעים על תגובת משה ביחס לעצמו, אך בפרשת ואתחנן מתואר מעט מן המאמץ שעשה משה על מנת להיכנס לארץ.

דברים ג': (כג) וְאַתְּחַנֵּן אֶל ה' בָּעֵת הַהוּא לֵאמֹר: (כד) ה' אֱלֹקִים אֲתָה הַחֲלוּת לְהָרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ אֶת גְּדֻלָּתְךָ וְאֶת יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי אֶל-בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֶׂיךָ וְכַגְבוּרֹתֶיךָ: (כה) אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַקָּרִי הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבֵּנִי:

לשון התפילה והתחנונים ורצונו של משה לראות את "הָאָרֶץ הַטּוֹבָה ... הַקָּרִי הַטּוֹב..."

זו הזדמנות לעסוק בשאלת המחירים של משה, בתור מנהיג. בהקשר רחב מופיעים מדרשים העוסקים ביומו האחרון של משה ובמאבקו להיכנס לארץ, מהם נוכל ללמוד על המחיר הכבד שמשה משלם וכמה קשה לו.

77. בספר דברים, פרק ל"ד מסופר על מותו של משה רבנו.

א. וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד ה' בָּאָרֶץ מֹאָב עַל פִּי ה' " (פסוק ה).

(1) מהו הכינוי של משה בפסוק זה, ומהי משמעותו של כינוי זה? {הכינוי: עֶבֶד ה'}. כינוי זה הוא המכובד מכל

הכינויים ומבטא את הדרגה הרוחנית הגבוהה אליה משה הגיע.

(2) מהי משמעות התיאור שמשה מת "עַל פִּי ה' "? {רש"י כותב שמשה מת במיתת נשיקה, דהיינו שהוא מת על

פי רצונו של ה' וללא ייסורים. אן: שמשה פעל על פי ציווי ה' לעלות להר נבו ולמות שם (ראב"ע).}

משה אינו זוכה להכנס לארץ אך זוכה לקרבת אלקים גדולה במיוחד: ה' הוא המטפל במותו ובקבורתו.

ב. וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִי בָּאָרֶץ מֹאָב מוֹל בֵּית פְּעֹר, וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה" (פסוק ו).

(1) מי קבר את משה? {בפסוק ו כתוב "וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ (את משה) בְּגִי", אך לא כתוב מי קָבְרוֹ. נושא המשפט חסר.

רש"י כותב על כך שתי דעות: (1) הקב"ה קבר את משה. (2) משה קבר את עצמו. משה נכנס למערה שהייתה

מקום קבורתו ומת בה (ראב"ע).}

(2) מהי הסתירה, לכאורה, בין שני חלקי הפסוק לגבי מקום קבורתו של משה, וכיצד ניתן ליישב סתירה זו?

{הסתירה: מצד אחד כתוב בפסוק מיקום מדויק של מקום קבורת משה ("בְּגִי בָּאָרֶץ מֹאָב מוֹל בֵּית פְּעֹר"),

אך מצד שני כתוב ש"לא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ".

יישוב: בפסוק כתוב האיזור הכללי שבו משה נקבר, אבל מקום קבורתו המדויק אינו ידוע.}

(3) מדוע מקום קבורתו של משה נסתר ואינו ידוע? {מקום קבורתו של משה נשאר נעלם בכדי (1) שלא יקברו

לידו אנשים אחרים שירצו להיקבר ליד משה. (2) שאנשים לא יהפכו את מקום קבורתו של משה למקום

מקודש, ושאנשים לא ינסו לגלות באמצעותו את העתידות כדרכם של שואלי מתים (חזקוני).}

ג. "וַיִּבְכּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה" (פסוק ח).

רש"י: " בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הַזְּכָרִים. אֲבֵל בָּאֶהֱרֹן, מֵתוֹךְ שְׁהִיָּה רוֹדֵף שְׁלוֹם וְנוֹתֵן שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּבֵין אִשָּׁה

לְבַעֲלָהּ, נֶאֱמַר: "כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל" (במדבר כ', כט) - זְכָרִים וְנִקְבוֹת".

לפי רש"י, מהו ההבדל בין הָאֲבֵל על אהרון ובין האבל על משה, ומהי סיבת ההבדל? כיצד רש"י לומד זאת?

{לפי רש"י, על אהרון התאבלו כל עם ישראל (גברים ונשים), ואילו על משה התאבלו הגברים בלבד. סיבת

ההבדל: מכיוון שאהרון היה רודף שלום, ומטבע הדברים מעורב בכך עם כל הבריות, ולכן כולם הרגישו בחסרונו

והתאבלו עליו. רש"י לומד זאת מהשוואת תיאור הבכי אחרי מותם של השניים; אחרי מות אהרון נאמר: "וַיִּבְכּוּ

אֶת אֶהֱרֹן ... כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל", ואילו אחרי מות משה נאמר רק "וַיִּבְכּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה".}

ד. מהי הסיבה שבאמצע התיאורים על מות משה ומעלותיו המיוחדות מתואר בפסוק ט יהושע בן-נון?

{ בפסוק ט יהושע מתואר כממשיכו של משה וכפועל מכוחו, ובכך הייתה נחמה לעם ישראל, והדבר נחשב בעיניהם כאילו משה ממשיך להתקיים, ולכן העם שמעו בקולו של יהושע (אלשיך). }

אלשיך: "וַיִּזְהוּ יוֹשֻעַ בֶּן נֹון מְלֹא רוּחַ חֲכָמָה, וְהִיטָה לוֹ עַל יָדֵי מֶה שֶׁסָּמַךְ מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו, וְאִזּוֹ כָּל כֶּן הִתְנַחֲמוּ מִמֹּשֶׁה, שֶׁהָיָה נִרְאָה לָהֶם כְּאִלוֹ עוֹד מֹשֶׁה קַיָּם. כִּי הִנֵּה יוֹשֻעַ אֵלָיו בְּנִי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כְּאִשְׁרֵי צִנָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, שֶׁהָיוּ דִּבְרָיו נִרְאִים לָהֶם כְּמוֹ עוֹד מֹשֶׁה קַיָּם, שֶׁהָיָה 'כְּאִשְׁרֵי צִנָּה ה' אֶת מֹשֶׁה', כִּי הָיָה בְּעֵינֵיהֶם כְּאִלוֹ הוּא מֹשֶׁה שֶׁעוֹדֵנוּ קַיָּם וּמִצִּנָּה לָהֶם מִפִּי ה' "

העמקה (מתוך האתר ללמוד וללמד):

"וַיָּמָת שֵׁם מֹשֶׁה" (פסוק ה). מי כותב את המילים הללו?

רש"י: " וַיָּמָת שֵׁם מֹשֶׁה. אֲפֹשֶׁר מֹשֶׁה מֵת, וְכָתַב 'וַיָּמָת שֵׁם מֹשֶׁה'?! אֵלָּא עַד כָּאן כָּתַב מֹשֶׁה, מִכָּאן וְאֵילָךְ כָּתַב יְהוֹשֻעַ. רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: אֲפֹשֶׁר סֵפֶר הַתּוֹרָה חֲסֵר פְּלוּס, וְהוּא אֹמֵר: "לִקְרָא אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה" (לעיל ל"א, כו)!! אֵלָּא הַקֶּבֶ"ה אֹמֵר, וּמֹשֶׁה כּוֹתֵב בְּדַמְעָה. "

א. מהו הקושי המתעורר בפסוקים אלה?

{ הקושי: פסוקים אלו מתארים את מות משה וקבורתו. והקושי: כיצד יתכן שמשה עצמו יתאר את מותו? }

ב. כתוב את שתי הדעות שמביא רש"י בעניין זה. {פסוקים ה-יב נקראים במקומות שונים "שמונה פסוקים אחרונים שבתורה", ונחלקו המפרשים האם הם נכתבו בידי משה לפני פטירתו או שהם נכתבו בידי יהושע בן-נון אחרי פטירת משה. שתי הדעות: 1) שמונת הפסוקים האחרונים שבתורה לא נכתבו בידי משה אלא הם נכתבו על ידי יהושע אחרי פטירת משה. 2) התורה כולה (וגם שמונה פסוקים אלו) נכתבה בידי משה לפני פטירת משה. הקב"ה אמר למשה מה לכתוב, ומשה כתב את הדברים בצער. }

78. בספר דברים, פרק ל"ד, פסוקים י-יב מתוארות מעלותיו המיוחדות של משה רבנו.

א. מה הן שתי המעלות של משה המתוארות בפסוק י? {המעלות של משה המתוארות בפסוק י:

1) לא היה נביא נוסף שהגיע לדרגתו הרוחנית הגבוהה של משה.

2) משה היה בדרגה רוחנית מאד גבוהה והיה יכול לדבר עם ה' בכל זמן שמשה רצה.

א: ה' ידע (=גדל וכבד) את משה "פנים אל פנים" - שה' אפשר למשה לדבר איתו (רמב"ן).

ב. **רש"י:** " וְאִשְׁרֵי יָדְעוּ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים. שֶׁהָיָה לָבוֹ גֵּס בּוֹ, וּמִדְבַּר אֵלָיו בְּכָל עֵת שְׂרוּצָה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲתָה אֶעֱלֶה אֶל ה'" (שמות ל"ב, ל), "עַמְדוֹ וְאֲשַׁמְעָה מֶה יִצְנָה ה' לָכֶם" (במדבר ט', ח).

1) **[5 יח"ל]** מה קשה לרש"י בביטוי "וְאִשְׁרֵי יָדְעוּ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים"? { בפסוק י מתוארת מעלתו הגבוהה של

משה "וְאִשְׁרֵי יָדְעוּ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים". בביטוי זה יש הגשמה (האנשה) של ה', שה' מתואר כבעל פנים גשמיות.

והרי ידוע כי ה' אינו גוף ואין לו דמות הגוף, ואיך אפשר לומר שה' ידע את משה "פנים אל פנים"? }

2) **הסבר** את פירוש רש"י למילה "יָדְעוּ", וְהַסְבֵּר לָפִי פִירוּשׁוֹ אֶת הַכְּתוּב בַּפְּסוּק זֶה. { רש"י מפרש שנושא

המילה "יָדְעוּ" הוא משה. כוונת הביטוי "וְאִשְׁרֵי יָדְעוּ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים" - שמשה היה בדרגה רוחנית מאד

גבוהה והיה יכול לדבר עם ה' בכל זמן שמשה רצה. הביטוי "וְאִשְׁרֵי יָדְעוּ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים" מוכיח את הכתוב

בתחילת הפסוק על מעלתו המיוחדת של משה: "וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה". }

ג. רמב"ן: "... יאמר, שלא קם נביא עוד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר גָּדְלוֹ ה' לְהוֹיֹת אֵלָיו פָּנִים אֶל פָּנִים בְּדַבּוֹר...

ועל דרך האמת (על פי תורת הקבלה), שִׁיְדָעוּ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים לְדַבָּקָה בּוֹ בַּעֲת שֶׁתְּבוֹא הַרוּחַ בְּמֹשֶׁה רַבֵּנּוּ, וְכֵן הָיָה בַּעֲת מִתֵּן תּוֹרָה, אֲבָל לֹא הִשְׁיִיגוּ הֵם אֶלָּא לְקוֹל מִתּוֹךְ הָאֵשׁ. וְהִנֵּה בָּאָר שֶׁכָּל נְבוֹאֹתָיו שֶׁל מֹשֶׁה פְּיוֹם מִתֵּן תּוֹרָה, וְשָׂאָר הַנְּבִיאִים הֵיטָה עֲלֵיהֶם יָד ה', וְהִבֵּן זֶה".

כיצד מסביר הרמב"ן את הביטוי "אֲשֶׁר יָדָעוּ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים"? {לפי הרמב"ן, נושא המשפט "אֲשֶׁר יָדָעוּ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים" הוא ה', ומשמעותו שה' גָּדַל וְכָבֵד את משה ואִפְשָׁר לוֹ לדבר איתו בצורה ישירה ("פָּנִים אֶל פָּנִים").

או: שה' אִפְשָׁר למשה להגיע בכל זמן לדרגה הרוחנית הגבוהה ביותר של דבקות בה' (כמו במתן תורה). {

הערה: ביחידת הלימוד שבאתר ללמוד וללמד מובא פירוש הרמב"ן רק מהמילים "ועל דרך האמת".

ד. [5 יח"ל] חזקוני: "אֲשֶׁר יָדָעוּ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים, הַקֶּבֶ"ה יָדָעוּ פָּנִים אֶל פָּנִים, אֲבָל מֹשֶׁה לֹא יָדָעוּ לְקֶבֶ"ה פָּנִים אֶל פָּנִים, כְּדִכְתִּיב: "כִּי לֹא יֵרָאֵי הָאָדָם וְחַי" (שמות, ל"ג, כ)".

מהי ההבנה של הפסוק שחזקוני שולל בפירושו, ומדוע הוא שולל אותה?

{הבנת הפסוק שחזקוני שולל היא שהקשר בין ה' למשה היה הדדי ושוויוני, אֲנִי: שֶׁמֶשֶׁה רָאָה אֶת ה'. הוא שולל זאת מפני שלא ייתכן קשר שוויוני והדדי בין אדם לה', או: שלא יתכן שאדם יראה את ה', אפילו אם זהו משה. {

ה. פְּתוּב שְׁנֵי מעלות מיוחדות של משה המתוארות בפסוקים יא-יב.

1) משה היה שליח של ה' לביצוע כל הנסים והמכות שקיבלו המצרים.

2) משה עלה להר סיני וקיבל את הלוחות ישירות מה' (רש"י), וכן בכל האירועים הקשורים למעמד הר סיני ישראל עמדו מרחוק ומשה עלה אל ה' ועמד איתו בקשר ישיר (ראב"ע ורמב"ן).

3) משה היה שליח נאמן של ה' לביצוע הנסים שנעשו לעם ישראל במדבר, כגון: קריעת ים סוף, הורדת המן, הַשִּׁלּוֹ, בליעת קורח ועדתו באדמה ועוד. רמב"ן מפרש שֶׁמֶשֶׁה הִרְאָה "לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל" את מה שעשה ה'.

4) לפי רש"י, הדבר המתואר בפסוק יב "אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל" הוא שבירת הלוחות. דבר זה נזכר כאן בכדי לבטא את מעלתו הגבוהה של משה, שה' הסכים גם לְדַבֵּר זֶה, שֶׁמֶשֶׁה מִיּוֹזְמָתוֹ הָאִשִּׁית שֶׁבָר אֶת הַלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנִים שֶׁנֶּעֱשׂוּ ונכתבו על ידי הקב"ה בעצמו. {

ו. מדרש: "אָמַר הַקֶּבֶ"ה לְמֹשֶׁה: שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת נִשְׁבַּעְתִּי; אַחַת שֶׁלֹּא תִכְנַס לְאַרְצְךָ, וְשֵׁנִית שֶׁלֹּא אֲכַלֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל. אִם רְצוֹנְךָ שְׂאֲעֹבֵר עַל הַשְּׁבוּעָה וְתִכְנַס לְאַרְצְךָ, גַּם כֵּן אֲעֹבֵר עַל הַשְּׁבוּעָה וְאֲכַלֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ: רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּעִלְיָה אֵתָּה בָּא עָלִי לְתַפְסֵּ חֶבֶל בְּשָׁנֵי רִאשׁוֹנוֹ? יֹאבֵד מֹשֶׁה וְאֶלְפִי פִּיּוּצָא בּוֹ וְלֹא תֵּאבֵד נַפְשִׁי אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל!"

מהי המַעֲלָה של משה שמציין מדרש זה? {מדרש זה מציין את הַמְסִירֹת הַגְּדוּלָה של משה לטובת עם ישראל, וכי משה מוכן לוותר על שאיפותיו האישיות (להיכנס לארץ) לטובת עם ישראל. {

ז. צִיִּין שלשה מאפיינים של משה הנזכרים בפסוקים ז-י. 1. {גם בזקנותו נשמרו כוחותיו הגופניים ("לֹא כִהְתָּה עֵינִי (רָאִיתוֹ לֹא נִפְגְּמָה) וְלֹא נָס לַחֹה", ורש"י פירש שגם אחרי מותו גופו לא נרקב ומראהו נשאר כמו בחייו).

2. עם ישראל התאבלו עליו והדבר מבטא את חשיבותו לעם וגדולתו כמנהיג של העם. 3. דרגת נבואתו הייתה גבוהה מדרגת שאר הנביאים. 4. ה' דיבר אל משה פנים אל פנים. {